

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри економічної теорії, підприємництва та торгівлі Хмельницького національного університету **Любохинець Лариси Сергіївни** на дисертаційну роботу **Бердичевського Антона Віталійовича** на тему «**Формування інноваційного потенціалу підприємства**», подану до разової спеціалізованої вченої ради PhD 10018 Хмельницького національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із напрямками науково-дослідних робіт

Сучасні глобалізаційні та інтеграційні зміни світової економіки, посилення міжнародної конкуренції, зростання ринкових невизначеностей і ризиків у зв'язку із військовою агресією росії на території України, ставлять нові вимоги щодо організації господарської та інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, формування їх інноваційного потенціалу. Повоєнну відбудову і модернізацію української економіки можливо здійснити лише на засадах прискорення інноваційних процесів різних галузей і сфер діяльності, у тому числі промислових підприємств. Промисловість – одна з найбільших індустріальних галузей країни, на яку покладено виробництво широкого спектру товарів та послуг. Вони є основою для зростання національного виробництва, створення робочих місць та збільшення національного доходу. В свою чергу, легка промисловість України має важливе значення як для задоволення потреб населення у споживчих товарах, так і для економіки в цілому. Вона охоплює виробництво широкого спектру продукції, включаючи текстиль, одяг, взуття, шкіргалантерею та інші товари. Крім того, галузь є постачальником сировини та матеріалів для інших галузей промисловості, а також має значний експортний потенціал. У промисловості зростає інтерес до модернізації діяльності, застосування нових технологій, реалізації інноваційних проектів, здійснення проектного фінансування та

виходу на фондовий ринок як до інструменту зменшення ризиків і вартості залучених коштів в умовах обмеженості трудових ресурсів.

Незалежно від траєкторії руху в бізнесі та ринкової стратегії, керівники промислових підприємств, з метою збереження бізнесу в сучасних умовах війни та створення перспектив його розвитку, неминуче приходять до розуміння необхідності вдосконалення методів управління на засадах інноваційності. Це обумовлює необхідність підвищення інноваційної активності підприємств, формування та ефективного використання їх інноваційного потенціалу.

Вищезазначене засвідчує актуальність обраної теми дисертації Бердичевського А.В., коректність визначення предмету та об'єкту, мети та завдань представленого дослідження. Об'єктом дослідження в дисертаційній роботі стали процеси формування інноваційного потенціалу промислових підприємств, а предметом дослідження – сукупність теоретико-методичних та прикладних основ формування інноваційного потенціалу промислових підприємств на прикладі підприємств легкої промисловості..

Актуальність теми додатково підтверджується зв'язком дослідження із тематичним спрямуванням науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії, підприємництва та торгівлі Хмельницького національного університету. Зокрема, дисертація Бердичевського А.В. виконувалась в межах наукової кафедральної теми «Регулювання національної економіки та формування стратегічних пріоритетів розвитку підприємницької та біржової діяльності за умов євроінтеграції» (2023-2025 рр., номер державної реєстрації 0123U100797), де автором розкрито взаємозалежність сучасних процесів трансформації та формування інноваційного потенціалу підприємств в умовах євроінтеграційного вектору розвитку України та апробовано авторські науково-методичні рекомендації у підприємницькій діяльності підприємств Хмельницької та Вінницької областей.

Разом з тим, дисертант Бердичевський А.В. брав участь у виконанні держбюджетних науково-дослідних робіт: «Моделювання стратегій безпечного розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем» (5Б-2022, № ДР 0122U001212, 2023р.), «Розробка стратегій та моделювання інноваційного потенціалу кластеризації соціально-економічних систем в контексті національної безпеки держави» (2Б 2020, № ДР 0120U102088, 2021 р.), «Управління інноваціями у плануванні і маркетингу на засадах маржинального підходу» (4Б-2017, № ДР 0113U002062, 2019р.), а також госпдоговірної теми № 19-2019

«Розробка системи управління інноваційно-технологічним розвитком підприємства за умов реалізації політики зміцнення національної безпеки держави» (№ ДР 0119U103529, 2021р). Автором розроблено та апробовано модель впровадження сучасних технологій формування та управління інноваційним потенціалом в систему менеджменту підприємства, що відповідає стратегічним напрямам інноваційного розвитку економіки України, визначеним Концепцією розвитку промисловості України, Стратегією цифрової трансформації та положенням Закону України «Про інноваційну діяльність»

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації, їх достовірність і новизна

Наукові розробки, висновки і рекомендації дисертації Бердичевського А.В. мають високий ступінь наукової обґрунтованості, що обумовлено узагальненням і аналізом великої кількості наукових публікацій за темою дослідження. Наукові положення і рекомендації дослідження є достовірними і науково обґрунтованими, що підтверджується використанням науково-практичного аналітичного матеріалу. Теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації базуються на узагальненні досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з проблем формування та реалізації інноваційного потенціалу промислових підприємств. Отримані у дисертації наукові результати, висновки і рекомендації є науково обґрунтованими та достовірними, що забезпечується використанням сучасних методів наукових досліджень, які забезпечують можливість дослідити реалізацію сучасних технологій і методів управління процесами формування інноваційного потенціалу промислових підприємств, серед яких використано такі методи: аналізу та синтезу для уточнення економічних категорій, пов'язаних інноваційним потенціалом (пп. 1.1, 1.3); системного підходу – для ідентифікації факторів і надання характеристик ресурсів, що формують інноваційний потенціал в сучасних умовах ринкової турбулентності(пп. 1.3, 2.2); методи узагальнення і синтезу – для аналізу підходів до формування інтегральної оцінки рівня інтелектуального потенціалу підприємства та сприяння його нарощуванню (пп. 2.2, 2.3); систематизації та узагальнення – для оцінки тенденцій та пріоритетних напрямів розвитку інноваційного потенціалу промислових вітчизняних підприємств (пп. 2.3, 3.2); SWOT-аналіз – для виявлення зовнішніх і внутрішніх впливів (п. 2.2); індексні та інтегральні методи – для оцінки ефективності реалізації інноваційного потенціалу (п. 3.2);

графічний метод – для наочного відображення отриманих результатів; структурно-логічне моделювання та системний метод – для побудови механізму формування інноваційного потенціалу підприємства (пп. 1.3, 3.3).

Якісне опрацювання теми дисертації обумовлене використанням ґрунтовної бази літературних джерел (205 позицій) та підтверджено якісним науковим доведенням усіх окреслених положень та формулювання висновків дисертації. Високий рівень достовірності наукових розробок дисертанта підтверджується застосуванням у процесі дослідження актуальних нормативно-правових документів України, наукових публікацій українських і зарубіжних вчених, статистичних матеріалів Державної служби статистики України, фінансової офіційної звітності і первинної документації досліджуваних підприємств Вінницької області, результатів анкетування спеціалістів і менеджерів, ресурсів мережі Інтернет, матеріалів особистих досліджень автора. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, обґрунтовані та апробовані виступами дисертанта на міжнародних і всеукраїнських конференціях, публікаціями у наукових виданнях, а також впровадженням у практичну діяльність підприємств та установ.

Загалом, обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджуються коректністю постановки та вирішенням наукового завдання – обґрунтування теоретико-методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо формування та управління інноваційним потенціалом підприємства в умовах ринкової турбулентності, який поєднує стратегічні, організаційні, фінансові та мотиваційні інструменти впливу для забезпечення інноваційного розвитку. Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованих праць автора дозволяє констатувати глибину розроблення досліджуваної проблематики, суттєву новизну його наукового доробку. Унікальність роботи підтверджується результатами перевірки дисертації на відсутність плагіату.

Структура і зміст дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Бердичевського А.В. складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації становить 249 сторінок. Дисертація містить 10 таблиць, 21 рисунок та 3 додатки, список використаних джерел включає 205 найменувань і розміщений на 24 аркушах. Обсяг основного тексту дисертації становить 195 сторінок.

Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою. Зміст дисертації повною мірою розкриває зміст визначених розділів та відповідає меті і завданням дослідження. Робота написана у науковому стилі, містить відповідний ілюстративний матеріал. Оформлення роботи відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року та іншими нормативними документами.

У вступі дисертації проведено обґрунтування актуальності теми дисертації, окреслено коло невирішених проблем, визначено мету та сформульовано основні завдання, об'єкт, предмет дисертації, описано методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, представлено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, їх апробацію та особистий внесок здобувача.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методичні засади формування інноваційного потенціалу підприємства» дисертант дослідив існуючі підходи щодо сутності інноваційного потенціалу як інструменту розвитку підприємства за умов ринкової турбулентності та обґрунтував власне визначення категорії. Дослідження теоретико-методичних засад формування інноваційного потенціалу в системі функціонування підприємства і узагальнення особливостей управління інноваційною діяльністю підприємств дозволило розвинути теоретичний інструментарій (пп. 1.1, 1.3) та сформулювати рекомендації щодо підвищення інноваційної активності підприємств у процесі господарської діяльності (пп. 1.2, 1.3).

У другому розділі дисертації «Дослідження процесів формування інноваційного потенціалу промислового підприємства» проаналізовано особливості розвитку та стан інноваційної діяльності промислових підприємств у сучасних умовах (п. 2.1); виявлено основні індикатори оцінки рівня інноваційного потенціалу підприємства (п. 2.2, с. 118-130); проаналізовано процеси формування інноваційного потенціалу та рівня ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств на прикладі підприємств легкої промисловості Вінницької області: ПрАТ «Лілея», ПрАТ «Володарка» та ПрАТ «Калина» (п. 2.2, с. 130-138; п. 2.3 с. 138-154). Застосовано комбінований підхід, який поєднує кількісні індикатори (витрати, продуктивність, інвестиції,

експорт) та якісні характеристики (рівень цифровізації, наявність стратегії, участь у партнерствах). Це дозволило автору не тільки порівняти формальні результати діяльності підприємств, але і оцінити структурні аспекти організації інноваційного процесу.

У третьому розділі «Механізм управління формуванням інноваційного потенціалу підприємства в умовах глобальних змін» дисертант Бердичевський А.В. здійснив комплексне обґрунтування, побудову та деталізацію механізму управління інноваційним потенціалом промислових підприємств в умовах динамічного зовнішнього середовища та системної трансформації національної економіки (п. 3.1-3.3). Результати розділу мають як теоретико-концептуальний, так і прикладний характер, що дозволяє оцінити його як завершений етап дослідницького проєкту з елементами наукової новизни та практичної придатності. Сформований механізм є новим варіантом узагальненої моделі, адаптованої до умов функціонування промислових підприємств України – з урахуванням структурних обмежень, інституційної невизначеності, обмеженого доступу до фінансування та слабо виражених горизонтальних взаємодій між учасниками інноваційного процесу. Окрему увагу було приділено взаємозв'язкам між елементами механізму, які пропонується вибудовувати у вигляді мережевих, динамічних та циклічних комунікацій, що дозволяє ефективно функціонувати в умовах невизначеності, забезпечувати швидке коригування дій та стратегічну адаптацію. В межах підрозділу також було розкрито вбудованість механізму у загальну систему стратегічного управління підприємством, що є ключовим чинником його ефективності (п. 3.3, с. 183-197).

Наукова новизна отриманих результатів.

Наукові положення дисертації Бердичевського А.В. сформульовані самостійно та відображають особистий внесок дисертанта у розвиток науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування інноваційного потенціалу підприємства дає підстави констатувати, що вона дійсно є оригінальним і комплексним дослідженням актуальної теми в українській науці. Проведений аналіз дисертаційної роботи та публікацій дисертанта дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни. Найважливішими науковими результатами, одержаними дисертантом, є такі: удосконалений науково-методичний підхід до формування моделі функціонально-структурної декомпозиції інноваційного потенціалу

підприємства, який дозволяє узагальнити інформацію про ознаки, умови, фактори інноваційної активності та інноваційного розвитку підприємства, характеристики макро- і мікросередовища її функціонування, наявність можливостей для продукування інновацій задля забезпечення конкурентоспроможності на ринку в умовах ринкової турбулентності; авторська модель є основою для систематизації та вивчення інноваційних процесів в компанії, її готовності до інноваційної діяльності; удосконалений теоретико-методичний підхід щодо врахування якісних та кількісних характеристик інноваційного процесу при застосуванні системи показників його комплексної оцінки за кінцевими результатами з метою ефективного управління інноваційною діяльністю промислових підприємств та формуванням інноваційного потенціалу; теоретико-методичні засади формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним потенціалом підприємства, який передбачає застосування маркетинг-логістичного підходу до управління процесами формування інноваційного потенціалу та який ґрунтується на використанні системного підходу до вивчення інноваційних процесів з метою підвищення їх ефективності та результативності.

Теоретичне і практичне значення дисертації

Викладені у дисертаційному дослідженні Бердичевського А.В. наукові положення є основою для подальших наукових пошуків та вдосконалення процесів формування та ефективної реалізації інноваційного потенціалу підприємства.

Теоретичну та практичну цінність мають отримані автором Бердичевським А.В. такі наукові результати: розроблено теоретико-методичний підхід до побудови механізму інноваційного розвитку підприємства в рамках функціонально-структурного підходу, що полягає у комплексному використанні функціональних і ситуаційних складових його реалізації за допомогою: розробки стратегії інноваційного розвитку, розмежування сфери застосування та заходів дії інструментів реалізації механізму інноваційного розвитку. Обґрунтований автором механізм, включає принципи, методи та етапи здійснення інноваційних процесів, а також опис цілей, завдань та критеріїв управлінської діяльності, спрямованої на розвиток підприємницької діяльності інноваційного характеру. Заслужують на увагу методологічні підходи до класифікації та якісного аналізу ризиків реалізації інноваційного потенціалу промислового підприємства на основі сегментування подій на

категорії і визначення пріоритетності їх обробки. Підхід автора дозволяє прогнозувати вплив ендо- та екзогенних факторів на фінансовий результат підприємства при формуванні ним інноваційного потенціалу, прогнозувати основні параметри ризиків, виявляти та враховувати приховані залежності між ризиками та управляти зниженням ризиковості.

Сформовані теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші прикладні результати дослідження, які представлені у дисертаційній роботі, використовуються у практичній діяльності: Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької ОВА (довідка № 2339/01 від 20.11.2024р.); Хмельницькою торгово-промисловою палатою (довідка від 14.10.2024р. № 22-01/1288.1), ПрАТ «Володарка» (довідка від 10.09.2024р. № 194), ПрАТ «Хмельницька швейна фабрика «Лілея»» (довідка від 20.06.2024р. № 02/17), ТМ Berdichevski (довідка від 24.07.2025р. № 86), що підтверджує їх прикладне значення та можливість впровадження отриманих результатів у роботу промислових підприємств.

Отримані теоретичні та науково-методичні положення дисертації впроваджено в освітній процес і використовуються у Хмельницькому національному університеті при викладанні навчальних дисциплін: «Управління потенціалом підприємства», «Економіка суб'єктів підприємницької діяльності», «Інновації та інноваційне підприємництво» (довідка про впровадження від 4.01.2025р. № 2/12). Дисертація відображає особистий внесок здобувача у вирішення важливого наукового завдання щодо формування інноваційного потенціалу підприємств в сучасних умовах трансформації ринку.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

За результатами дисертаційного дослідження Бердичевського А.В. опубліковано 21 наукову працю. З яких: дві публікації у зарубіжних наукових виданнях, які індексуються у наукометричній базі даних Scopus; 3 розділи у наукових колективних монографіях; 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії Б; 11 наукових публікацій апробаційного характеру, які додатково відображають результати дослідження. Загальний обсяг публікацій автора складає 9,22 друк. арк., у тому числі особисто автору належить 6,08 друк. арк.

Опубліковані праці Бердичевського А.В. повною мірою відображають результати дисертаційної роботи. Аналіз публікацій дисертанта обґрунтовує

висновок про повноту викладу основних наукових положень його дисертаційної роботи у науковій літературі. Кількість публікацій відповідає вимогам щодо опублікування результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Ознайомлення з текстом дисертації Бердичевського А.В., а також публікацій здобувача, є підґрунтям для висновку про відсутність ознак порушення дисертантом вимог академічної доброчесності. У колективних наукових публікаціях конкретизовано та вказано внесок дисертанта. Дисертація містить посилання на джерела інформації, відповідає вимогам законодавства про авторське право та суміжні права і відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати проведеного дослідження і власну наукову діяльність.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Ознайомлення зі змістом анотації та основних положень дисертації Бердичевського А.В. дозволяють зробити висновок про їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, встановлених Міністерством освіти і науки України.

Дискусійні питання і зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи у цілому наукові результати дисертаційної роботи Бердичевського А.В. та їх практичне значення, хочемо звернути увагу на деякі дискусійні положення і твердження, що потребують уточнень та додаткових обґрунтувань.

1. У параграфі 1.3. автор обґрунтовує методологічні підходи до класифікації та якісного аналізу ризиків формування і реалізації інноваційного потенціалу промислового підприємства (табл. 1.2) на основі сегментування подій на категорії і визначення пріоритетності їх обробки. Карта ризик-профілів висвітлює інституційні та фінансові ризики, але недостатньо деталізує ризики ланцюгів постачання (наприклад – їх стійкість), які набули критичного значення у воєнний час. На нашу думку, доцільно було більше уваги приділити вказаному аспекту.

2. Розділ 2 містить дослідження чинників (стор. 118-126), які впливають на інноваційну активність підприємств, серед яких виділяється рівень освіти персоналу. Разом з тим, відсутній поглиблений аналіз того, як диференціація персоналу за рівнем компетенцій та навичок впливає на ефективність інновацій і формування інноваційного потенціалу. Кореляційно-факторні або SEM-моделі з урахуванням «якісного капіталу», або «інтелектуального потенціалу» могли б розкривати нові управлінські важелі у формуванні інноваційного потенціалу.

3. Сценарне моделювання (параграф 3.2) обмежене періодом до 2030 року. Однак, враховуючи, високу невизначеність воєнного періоду і періоду повоєнної відбудови економіки України, на нашу думку, доречно було б додати коротший проміжок часу (наприклад – до 2027 року) для оперативного планування та розробки сценарного підходу до формування інноваційного потенціалу підприємств, у якому були б враховані потенційні енергетичні та логістичні ризики.

4. Дисертаційна робота містить дослідження процесів формування інноваційного потенціалу промислових підприємств на прикладі підприємств легкої промисловості (стор. 94-113). У легкій промисловості значна частка працівників – жінки, а війна суттєво змінила демографічну структуру колективів українських підприємств. Проте в дисертації практично не розглядається вплив гендерних аспектів на формування і реалізацію інноваційного потенціалу та управління інноваційними командами, на формування корпоративної культури.

5. Методика побудови механізму формування інноваційного потенціалу промислового підприємства передбачає активне використання відкритих інновацій та співпраці між підприємствами, організаціями або їх об'єднаннями, з метою обміну знаннями, технологіями та ресурсами для спільного розвитку інноваційної активності, але в роботі майже не розглядається механізм правового захисту результатів НДДКР (патенти, комерційні таємниці, ліцензування). У реальних умовах підприємницької діяльності це критично важливо для залучення інвесторів.

Перераховані недоліки здебільшого мають рекомендаційний характер, потребують уточнень і можуть бути усунені шляхом деталізації прикладних інструментів. Водночас, вони жодним чином не нівелюють цінності дисертації, а лише окреслюють перспективні напрями для подальших досліджень здобувача.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Бердичевського А.В. на тему «Формування інноваційного потенціалу підприємства» є завершеною, самостійно виконаною працею, у якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, які у сукупності вирішують важливе завдання – обґрунтування теоретико-методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо формування та управління інноваційним потенціалом підприємства в умовах ринкової турбулентності, який поєднує стратегічні, організаційні, фінансові та мотиваційні інструменти впливу для забезпечення інноваційного розвитку.

На підставі викладеного робимо висновок, що дисертаційне дослідження Бердичевського А.В. є цілісним, логічно структурованим, носить завершений характер. Тема дисертації повністю розкрита, поставлена мета – досягнута, завдання дослідження вирішено. Дисертаційна робота виконана із дотриманням норм академічної доброчесності та відповідає паспорту спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» і вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Бердичевський Антон Віталійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної
теорії, підприємництва та торгівлі
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Лариса ЛЮБОХИНЕЦЬ

Підпис д.е.н., проф. Любохинець Л.С. засвідчую:

Проректор з науково-педагогічної роботи
Хмельницького національного університету

Віктор ЛОПАТОВСЬКИЙ

